

Sisäministeriö
kirjaamo.sm@gov.fi

Opetushallituksen lausunto asiasta ”Kansallinen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisyn ja torjunnan toimenpideohjelma 2024-2027”

Opetushallitus lausuu toimenpideohjelman luonnoksesta kasvatuksen ja koulutuksen kansallisen kehittämisen näkökulmasta.

Toimenpideohjelmassa huomiota kiinnittää se, että toimenpiteissä, joissa viitataan lapsille ja nuorille järjestettävään koulutukseen, käytetään käsitteitä *koulu* ja *opetuksen järjestäjä*, jotka viittaavat perusopetukseen, eikä toimenpideohjelmassa mainita muita lapsille ja nuorille tai aikuisille koulutusta järjestäviä oppilaitoksia tai koulutusmuotoja.

Kasvatus ja koulutus primääritason toimijoina

Toimenpideohjelmassa kasvatuksella ja koulutuksella on tärkeä rooli väkivaltaisen radikalisoitumisen ja väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisyssä (primääritaso). Kasvatuksen ja koulutuksen yhteiskunnallisena tehtävänä on edistää tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta sekä ehkäistä eriarvoistumista ja syrjäytymistä. Kasvatus ja koulutus myös vahvistavat vuorovaikutusta, luottamusta ja tukevat kasvua ihmisyyteen ja yhteiskunnan jäsenyyteen.

Opetushallitus yhtyy toimenpideohjelmassa esitettyyn näkemykseen siitä, että ”hyvinvoinnin edistäminen ja syrjäytymisen ehkäisy ovat yhteiskunnan kannalta tärkeää toimintaa, mutta ne eivät yksin ennaltaehkäise väkivaltaista radikalisoitumista ja väkivaltaista ekstremismiä.” Kasvatus ja koulutus luovat hyvinvointia ja osallisuutta, mutta niiden lisäksi tarvitaan myös laajempia sosiaalipoliittisia ratkaisuja, jotka tukevat yhteiskunnan tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta.

Lisäys toimenpideohjelman strategiaan linjauksiin

Opetushallitus ehdottaa lisäystä väkivaltaisen radikalisoitumisen ja väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisyn ja torjunnan strategiaan linjauksiin kohtaan kahdeksan (8.) ”Väkivaltaisen radikalisoitumisen ja väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisyssä ja torjunnassa huomioidaan sukupuolinäkökulma läpileikkaavasti.”: Sukupuolinäkökulman lisäksi olisi tärkeää huomioida läpileikkaavasti myös yhdenvertaisuuslain syrjintäperusteet. Opetushallitus pitää tärkeänä, että työssä huomioidaan moniperustaisen syrjinnän vaikutus radikalisoitumiseen ja väkivaltaistuneiden asenteiden syntymiseen sekä ennaltaehkäisyn ja torjunnan toimenpiteiden toteuttamiseen ja vaikuttavuuteen.

Kasvatusta ja koulutusta koskevat toimenpiteet

Opetushallitus pitää tärkeänä sitä, että toimenpideohjelmassa nostetaan esiin kriittisen ajattelun taitojen ja medialukutaidon, lasten ja nuorten vuorovaikutustaitojen kehittymisen ja ristiriitatilanteiden rakentavan ratkaisemisen sekä yhteisöllisyyden kokemusten tärkeyden väkivaltaisen ekstremismin ehkäisyssä (toimenpiteet 34, 35 ja 39). Kuten toimenpideohjelmassa todetaan, toimenpidettä edistetään jo osaltaan osana eri toimijoiden perustyötä, kuten perusopetuksessa osana opetussuunnitelman perusteiden mukaista toimintaa. Esimerkiksi demokratiakasvatus on perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa arvopohjassa, toimintakulttuurissa, laaja-alaisessa osaamisessa ja tiettyjen oppiaineiden tavoitteissa.

Opiskeluhuollolla on tärkeä rooli osallisuuden kokemusten edistämässä kouluissa ja oppilaitoksissa. Opiskeluhuollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa oppilaitosyhteisössä. Opiskeluhoitoa toteutetaan opetustoimen ja hyvinvointialueen yhteistyönä oppilaiden ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa. Opiskeluhoito on ensisijaisesti ennaltaehkäisevää koko oppilaitosyhteisöä tukevaa yhteisöllistä työtä. Lisäksi opiskelijoilla on oikeus yksilökohtaiseen opiskeluhoitoon.

Kouluissa voidaan myös järjestää oppilaille vapaaehtoista, maksutonta kerhotoimintaa koulupäivän ulkopuolella tai osana koulupäivää. Koulun kerhotoiminnalla tarkoitetaan perusopetuslain (628/1998) 47 §:ssä ja Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 -asiakirjassa määriteltyä perusopetuksen yhteydessä oppilaille järjestettävää kerhotoimintaa. Koulun kerhotoiminta rakentaa ja rikastuttaa osaltaan koulun toimintakulttuuria opetussuunnitelman linjausten suuntaisesti vahvistaen yhteisöllisyyttä ja oppilaiden kiinnittymistä kouluun. Monipuolisella kerhotoiminnalla mahdollistetaan koulussa opittujen tietojen ja taitojen soveltamista ja syventämistä sekä vahvistetaan laaja-alaista osaamista. Opetushallitus myöntää valtionavustusta koulun kerhotoiminnan tukemiseen ja kehittämiseen.

Yhdenvertaisuutta tulisi arvioida ja toteuttaa kaikessa kasvatuksen ja koulutuksen toiminnassa, kuten opetuksessa, toimintakulttuurin kehittämisessä, representaatioissa, käsitteiden käytössä, johtamisessa ja rekrytoinnissa ja niin edelleen – eri tahojen ja toimijoiden toimivallat ja lainsäädäntö huomioiden. Tässä varhaiskasvatuksen toimipaikkojen, koulujen ja oppilaitosten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelulla on suuri rooli. Oppilaiden ja opiskelijoiden osallisuuden lisääminen koulun toiminnassa myös esimerkiksi oppilas- ja opiskelijakuntaa tukemalla on tärkeä osa demokratiakasvatusta ja demokraattisen yhteiskunnan jäseneksi kasvamista.

Opetushallituksen tavoitteena on lisätä kasvatuksen ja koulutuksen henkilöstön osaamista ja kykyä edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta pitkäjänteisesti ja suunnitelmallisesti sekä kykyä käsitellä demokratiaa ja ihmisoikeuksia horjuttavia asenteita ja ekstremistisiä mielipiteitä (vrt. Dembra Norjassa). Erityisesti on tarpeen tunnistaa rakenteellista syrjintää ja sen vaikutuksia kasvatuksen ja koulutuksen arkeen, lasten, oppilaiden ja opiskelijoiden osallisuuden ja turvallisuuden kokemuksiin sekä mielenterveyteen, oppimiskykyyn ja käsityksiin itsestään ja tulevaisuudestaan. On tärkeää, että lapset, oppilaat ja opiskelijat voivat tuoda turvallisesti esiin mahdollisia syrjinnän, kiusaamisen, härinnän ja väkivallan kokemuksia ja käsitellä niitä turvallisten aikuisten kanssa.

Mahdollisen väkivaltaisen radikalisoimisen tunnistaminen opetuksessa

Opetushallitus kiinnittää huomiota siihen, että toimenpiteessä nro 37 opetuksen käsite rajataan koskemaan vain erityisesti perusopetusta, kotiopetusta ja koulun katsomusaineiden tilalla annettavaa oman uskonnollisen

yhdyskunnan antamaa opetusta. Koska kotiopetus tai uskonnollisen yhdyskunnan antama opetus eivät ole koulun antamaa opetusta, opetuksen käsite määrittyy niiden osalta eri tavalla esimerkiksi säädösten ja määräysten näkökulmasta. Siksi huomiota kiinnittääkin se, miksi juuri nämä kolme "opetuksen muotoa" ovat valikoituneet toimenpiteeseen, kun lapset ja nuoret saavat erilaista opetusta ja ohjausta myös muissa oppilaitoksissa (sekä suorittaessaan oppivelvollisuutta että esimerkiksi taiteen perusopetuksessa) sekä mm. harrastustoiminnassa.

Toimenpide näyttyy epäselvänä uskonnollisten yhdyskuntien antaman opetuksen osalta. Kuten alaviitteessä todetaan, "uskonnollisen yhdyskunnan antamassa opetuksessa on puolestaan kyse muusta kuin koulun järjestämästä uskonnon opetuksesta, minkä seurauksena se ei ole koulun toimintaa, eikä koulu ole siitä vastuussa". Uskonnollisen yhdyskunnan antaman opetuksen tavoitteista, sisällöistä tai laajuudesta (tuntimäärä) ei ole määräyksiä kuten ei myöskään siitä, kuka opetusta voi antaa.

Toimenpiteessä mainitaan oppivelvollisille järjestettävä opetus, mutta tässäkin yhteydessä koulutusmuodoista viitataan vain perusopetukseen käsitteillä *koulu* ja *opetuksen järjestäjä*. Oppivelvollisuus ja sen suorittaminen jatkuvat kuitenkin perusopetuksen suorittamisen jälkeenkin esimerkiksi lukiokoulutuksessa tai ammatillisessa koulutuksessa kunnes oppivelvollinen täyttää 18 vuotta (ellei hän tätä aiemmin ole hyväksytysti suorittanut oppivelvollisuuslaissa tarkemmin määritellyn tutkinnon tai koulutuksen).

Monikielinen yhteiskuntaorientaatio tukee demokratiataitoja

Opetushallitus tuo esiin sen, että myös kotoutumisen tukemisessa voidaan ennaltaehkäistä väkivaltaista radikalisoitumista ja väkivaltaista ekstremismia. Vuoden 2025 alusta voimaantulevaan lakiin kotoutumisen edistämistä on kirjattu uusi merkittävä kotoutumisen alkuvaiheen palvelu Monikielinen yhteiskuntaorientaatio, jota kunnat veloitetaan järjestämään kaikille kotoutuja-asiakkaille. Orientaatio on aikuisille maahan muuttaneille järjestettävä kurssi, jossa kurssilaiset saavat tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen toiminnasta sekä kulttuurista. Opetushallitus on mukana hankkeessa, jossa tuotetaan yhteiskuntaorientaation kouluttajan tukimateriaali. Tämän oppimateriaalituotannon keskeisiä kulmakiviä ovat materiaalin läpileikkaavat yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja demokratian teemat.

Yhteiskuntaorientaatio oppimateriaalina sekä palveluna lisää osallistujien yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallisuuteen suomalaisessa yhteiskunnassa, kun osallistujat saavat alusta asti laajat tiedot suomalaisesta yhteiskunnasta. Yhteiskuntaorientaation lakisääteinen toteuttaminen alkaa vuoden 2025 alusta ja orientaatioiden yhdenvertainen toteuttaminen kautta Suomen tarvitsee tukea, resursseja ja koordinoitua. Yhteiskuntaorientaatioiden järjestämisen ja toteuttamisen tukeminen on yhdenvertaisuutta ja yhteiskunnallista osallisuutta edistävää toimintaa.

Pääjohtaja

Minna Kelhä

Johtaja

Jarkko Niiranen

12.6.2024

OPH-3364-2024

Opetusneuvos

Lucina Hänninen

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Opetushallituksen
asianhallintajärjestelmässä.

LIITTEET

Liitteiden nimet luetellaan allekkain

JAKELU

Jakelun nimet allekkain

TIEDOKSI

Nimet allekkain